

ŠE O PROPADU CISSE IN O »POTRESU I. 754«

Matej ŽUPANČIČ, Koper

Nedavno se je S. J. Škunca v tej reviji dotaknil vprašanja ubikacije Cisse.¹ Otok s tem imenom poznamo po Plinijevem seznamu otokov v Jadranskem morju.² Z analizo virov in arheoloških ostankov avtor dokazuje, da naj bi bilo istoimensko mesto, ki ga poznamo tudi po poznoantični fuloniki³ in po škofiji,⁴ na prostoru današnje Novalje na otoku Pagu; tako poskuša ovreči preostale lokacije kot so: zlasti Betika v južni Istri⁵, ki med strokovnjaki sedaj velja kot najverjetnejša, Rovinj⁶ in tudi Brioni⁷. Poudariti je treba, da je s tem otok Pag vključen v rimsko deseto regijo Italije oziroma da je istrska zahodna meja pomaknjena močno na vzhod: ta premik bo vzbudil med zgodovinarji diskusijo in tudi pomisleke. Proti koncu omenja, da je škofija še delovala v 7. st., a da jo v 10. st. K. Porfirogenet omenja kot opustelo in zaključuje: »Da li su to pustoš prouzročili barbari u 7. stoljeću ili potres u 8. st., znanost još treba odgovoriti.«⁸

Ta zaključek je povod, da predstavim novejša spoznanja o tem potresu. Še posebej zato, ker slovenska strokovna literatura o potresih še ne zajema podatkov pred letom 792, n. št.,⁹ klasično italijansko delo o potresih¹⁰ pa navaja pomotoma leto 758. Morda bom nekoliko prispeval k vprašanju Cisse posebej, predvsem pa želim seznaniti strokovnjake na beneškem in istrskem področju, kjer je uporaba podatka o potresu I. 754 razširjena,¹¹ da tedaj potresa na tem področju ni bilo. Spoznanje o tem dolgujemo C. Frisonu, ki je z retrogradno analizo virov, ki so podlaga za ta napačen podatek beneškega kronista, pokazal pravi epicenter.¹²

-
1. S. J. ŠKUNCA, 1991.
  2. PLINIJ, *Nat. Hist.*, III, str. 151.
  3. *Not. dign.*, XI, str. 67.
  4. G. CUSCITO, 1987.
  5. B. MARUŠIČ, 1990. – Delo je izšlo verjetno tako pozno, da ga J. S. Škunca ni mogel upoštevati.
  6. G. BABUDRI, 1919.
  7. M. SUIČ, 1987.
  8. S. J. ŠKUNCA, 1991, str. 19.
  9. V. RIBARIČ, 1982.
  10. M. BARATTA, 1901, str. 13.
  11. P. KANDLER, 1855, str. 14: V l. 754 omeni močan potres. Kandler propad (istrske) Cisse povezuje s pogreznitvijo otoka pred Rovinjem 1.740. – F. BABUDRI, 1919, str. 43: »...Diciamo pure che (Cissa) spari nella seconda metà del secolo VIII. Si pose innanzi – non senza ragione – l'anno 754, di cui la cronaca del Dandolo narra...«
  12. C. FRISON, 1991.

A. DANDOLO, kronist in beneški dož iz 14. st., poroča¹³ za 1.754:

»Sequenti anno, Pipinus Qraliam agreditur, absolutus, cum omnibus principibus Franciac, a fidelitate Hylderici prius regis Francie, et superato Astulpho, ad nutum Francorum ille cum Romanis componere cogitur.

Hoc tempore, terremotus orribilis factus est, ita ut urbes alique ex parte subverse sint.«

Po njem je notico o potresu povzel M. Sanudo v 16. st. in dodal eksplicitno »in Italia«; tako se je utrdila v istrski in beneški historiografiji. Propad Cisse, v kolikor so jo historiografi in arheologi locirali na otoke ob obali Istre ali na obalo samo, so pogosto povezovali prav s tem potresom. Tako je storil tudi S. J. Škunca za paško Cisso.¹⁴

C. Frison je našel skoraj identičen tekst, a z omembo istočasnih potresnih dogajanj v Mezopotamiji, pri fra Paolinu (+1344) iz Benetk, ki je bil neposredni vzor A. Dandolu za kroniko ter še za leto 753 pri piscu V. de Beauvaisu (1190–1264) v njegovem *Speculum historiae*.¹⁶ Torej je pri A. Dandolu notica o potresu le še preostanek, že s pokvarjeno datacijo in opuščeni podrobnostmi in brez navedbe središča potresa. Nadaljna analiza je avtorja pripeljala do vzhodnih piscev, sočasnih s potresom l. 750 v Mezopotamiji.

Na tem mestu ni potrebno v celoti prikazati analize C. Frisona, ki je pa izredno zanimiva, saj osvetljuje odnos srednjeveškega človeka do potresa. Ta odnos se kaže v formuli »*potres-prerokba-nova nesreča* v zapisu. Tej sintagmi podobne rešitve najdemo danes pri arheologih in zgodovinarjih, ko se znajdejo v kopici nerešenih in nerešljivih vprašanj in jim včasih selitev ljudstva, včasih potres ali kaj drugega po nepotrebnem zaključuje trdno zgrajen tekst. Diskusija o Cissi, ki je morda bila in ki morda še ni najdena, bila pa je tudi »večkrat« najdena, je takšen primer.

---

13. A. DANDOLI ... *chronica*, str. 117.

14. A. J. ŠKUNCA, 1991, str. 8.

15. Fra Paolino di Venezia, *Cod. Vat. lat.*, 1960, c. 214va (odlomek o potresu 1.754, po C. FRISON, 1991, n. 27):

»Anno XII. Pipinus Italiam aggreditur... Hoc tempore terre motus horribilis factus est, ita ut urbes alique ex parte subverse sint, alique – ait Singibertus – a montanis a campestris cum muris et habitationibus suis integre et salve plusquam VI milliaris transigraverunt. In Mesopotamia terra dirupta est ad II millia, aliaque terra minus alba et arenosa ascendit. Anno XIII Karolomannus monachus Viene moritur.«

16. Vincenzo di BEAUVAIS, 1624, str. 954 (zapis za 1.753, po C. FRISONU, 1991, str. 151):

»Anno Constantinie 12. Pipinus Rex Italiam aggreditur, exercitus Haistulphi a Francis vincitur. Haistulphus pacem facere cum Romanis ad nutum Francorum compellitur. Carlomannus monachus ossa S. Benedicti Abbatis ab ecclesia Floracensi ubi olim translata fuerant tollere nititur, ut ea ad castrum Cassinum reffert, sed miraculis, ut praedictum est a Deo ostensis, et Francis obsistentibus, ab incaepo prohibetur.

Hoc tempore terraemotus terribilis factus est, quo urbes aliae quidem ex toto, aliae ex parte subversae sunt, aliae autem a montanis ad subiecta campestris cum muris et habitationibus suis integrae et salvae plusquam 6. milliaris transmigraverunt. In Mesopotamia etiam terra dirupta est usque ad duo milliaris, alique terra minus alba et arenosa de profundo ascendit. Et ex ea animal mulinum ascendit incontaminatus, humana voce loquens, pronuncians incursionem gentis ab eremo adversus Arabes.

Anno 13. Carlomannus monachus Viennae moritur.«

Literatura:

1. F. BABUDRI, *Il vescovato di Cissa in Istria*, AMSIA 31, 1919, str. 33–61.
2. M. BARATTA, *I terremoti d'Italia*, Torino, 1901 (ristampa Bologna, 1980).
3. V. de BEAUVAIS, *Speculum historiae*, Duaci, 1624 (ristampa Graz, 1965).
4. G. CUSCITO, *Alle origini della chiesa di Rovigno fra tradizioni aghiografiche e memorie episcopali*, Atti del Centro di Ricerche Storiche 17, Rovigno, 1986 do 1987, str. 16–22.
5. *Andrea Danduli ducis venetiarum chronica per estensum descripta a. 46–1280 d. C.*, ed. Pastorello, v: RR. II. SS. (nuova ediz.), T. XII/1, Bologna, 1985.
6. C. de FRANCESCHI, *Saggi e considerazioni sull'Istria nell'alto Medioevo, II: Cessensis Episcopus*, AMSIA NS 18, 1970, str. 69–106.
7. C. FRISON, *Le fortune di un terremoto da Costantino V imperatore a Pipino re*, Civiltà Padana 1, Modena, 1989, str. 145–166.
8. P. KANDLER, *Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale*, Trieste, 1855.
9. B. MARUŠIĆ, *Še o istrski Kisi (Cissa) in kesenskem škofu (episcopus cessensis)*, Arheološki vestnik 41, Ljubljana, 1990, str. 403–429.
10. Fra Paolino de Venezia, *Historia satyrica*, ms. Cod. Vat. lat., 1960.
11. V. RIBARIČ, *Seizmičnost Slovenije: I. Katalog potresov (792 A. D. – 1981)*, Ljubljana, 1982.
12. M. SUIĆ, *Cissa Pullaria – Baphium Cissense – Episcopus Cessensis*, Arheološki radovi i rasprave 10, Zagreb, 1987, str. 185–219.
13. S. J. ŠKUNCA, *Problem Cisse i njezine biskupije*, Croatica Christiana Periodica, 15/27, Zagreb, 1991, str. 1–20.

Riassunto

ANCORA SU CISSA ED IL TERREMOTO DEL 754 A. C.

Riallacciandosi all'articolo di S. J. Škunca apparso sull'ultimo numero di questa rivista l'autore affronta il tema dell'ubicazione di Cissa romana e altomedievale. Commentando la frase conclusiva del testo di Škunca («La scienza deve ancora rispondere al quesito se questa rovina è stata provocata dai barbari nel VII secolo o dal terremoto nell' VIII secolo»), l'autore constata che nella storiografia locale e piuttosto diffusa l'opinione che la diocesi di Cissa sia stata distrutta dal terremoto di cui riferisce il doge e cronista A. Dandolo. Fa poi un sunto delle conclusioni a cui è giunto lo storico C. Frison e cioè che la notizia riportata dal Dandolo non è attendibile e che quindi nel 754 non ci fu nessun terremoto. L'analisi del Frison dimostra infatti che nel 750 ci fu un terremoto in Mesopotamia, e che la relativa notizia arrivò al Dandolo, attraverso una lunga serie di trascrizioni, già falsata per essere ripresa poi da M. Sanudo e radicarsi infine nella storiografia locale.

Per quanto concerne l'ubicazione l'autore appoggia la tesi di B. Marušić che vede in Bettica la sede della diocesi di Cissa dal VI all' VIII secolo

(Trad. dott. ssa D. Milotti Bertoni)